

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

בס"ד, גליון תרמו, פרשת נצבים, תשפ"ה

טל: 03-5740046 y.b.daskal@gmail.com

ביאור התשובה

צדדי הספק

כדי לבאר תשובה זו, יש להקדים מה הן צדדי הספק. ונראה בזה, דהנה אם הראשון קנה את ברכת הזימון, אם כן אין השני יכול לקנותו רק אם יתן יותר מאלף וחמש שקלים, כי עד אלף וחמש מאות שקלים שייך ברכת הזימון לראשון. אבל אם אומרים שהראשון לא קנה את ברכת הזימון, אין הכרח לתת את הזימון לראשון והשני קנה. וספק זה תלוי האם אמרינן שיש קניין למצוות, או לא. דאם יש קניין, זכה הראשון. ואם אין קניין, הראשון לא זכה. עוד יש להסתפק, אפילו אם נאמר שיש קניין לזימון, האם אמרינן שהקניין הוא דווקא כאשר מוכר הגבאי במכרז בזמנו, או שאפילו אם מישוהו בא אליו לפני כן ואמר לו שקונה – קנה.

העולה מזה: אמר לגבאי ביום חול שקונה ברכת הזימון באלף וחמש מאות שקלים, והגבאי שכח ומכר באלף מאתיים שקלים בשבת, לפני שהראשון בא. יש להסתפק אם יש קניין למצוות, והיא שייכת לראשון, או אין קניין למצוות. ואת"ל שיש קניין למצוות, האם זה אפילו שלא במקום המכרז.

יש קניין למצוות

והנה בסימן תפא הארכנו מאוד בדין קניית מצוות, ומבואר שם שנחלקו הראשונים האם יש קניין למצוות, או רק מטעם נדר חייב לשלם. דרבינו תם סובר שיש קניין למצוות, אבל הרא"ש והמרדכי סוברים שאין קניין למצוות. ומכל מקום פסק המהרש"ל, שאפילו לרא"ש ולמרדכי, אם קונה בדמים יש קניין למצוות. אבל הש"ך כתב שאין דבריו מוכרחים, ולמעשה גדולי הדורות הכריעו שיש קניין למצוות, עיין בשו"ת ארץ צבי לגה"ק אריה צבי פרומר הי"ד (חלק א' סימן לט), ובעוד פוסקים שהכריעו כך, ועולה מדבריהם שקניין מצוות הוא קניין סטומתא.

העולה מזה: נחלקו הראשונים אם יש קניין למצוות וכתב המהרש"ל שאפילו לרא"ש ולמרדכי שסוברים שאין קניין למצוות, אם קונה בדמים יש קניין למצוות. אבל הש"ך כתב שאין דבריו מוכרחים, ולמעשה גדולי הדורות הכריעו שיש קניין

קנה זימון בסעודה שלישית ובטעות מכרו לאחר

ובו יבואר: א. מחלוקת הראשונים האם יש קניין למצוות. ב. לסוברים שאין קניין, האם גם בכסף לא נקנה. ג. קנה מצווה ואחר חטף, האם חייב לשלם לו. ד. האם גבאי יכול למכור מצוות ללא מכרז. ה. האם גבאי יכול למכור באמצע השבוע עלייה של שבת. ו. אמר לגבאי שקונה את הזימון של שבת באלף וחמש מאות שקלים, וביקש שיתחיל למכור מעל מחיר זה, והגבאי שכח ומכר באלף מאתיים. מי זכה. ז. קנה מצווה, והגבאי בטעות נתן אותה לאחר, האם חייב לשלם לו.

הנידון

"בבית הכנסת שלנו נוהגים למכור את זכות הזימון לברכת המזון בסעודה שלישית במחיר התחלתי בתחילת הסעודה. היה לי שבת יארצייט ורציתי מאוד לזכות במצווה הזו. מאחר שאני מגיע לבית הכנסת רק לאחר המכירה, פניתי כבר באמצע השבוע אל הגבאי ואמרתי לו שאני מוכן לשלם אלף וחמש מאות שקלים עבור זכות הזימון, ושיתחיל את המכירה מהמחיר הזה. הגבאי שכח את בקשתי, ובפועל התחיל את המכירה כרגיל. אחד מהמשתתפים קנה את הזכות בסכום של אלף ומאתיים שקלים, כשבאתי לסעודה שלישית שאלתי את הגבאי האם זכיתי בזכות, והוא התנצל וסיפר לי מה שקרה. אבקש לדעת: למי שייכת זכות הזימון במקרה כזה – האם לי, כמי שהתחייב מראש לסכום גבוה יותר, או לזה שקנה בפועל בסעודה בסכום של אלף ומאתיים שקלים. ואם השני בירך בפועל את ברכת הזימון – האם מגיע לי פיצוי על כך שנלקחה ממני הזכות שרציתי ושעליה התחייבתי".

תשובה

הראשון קנה במחיר אלף וחמש מאות את הזימון, ולכן זה שקנה באלף מאתיים לא זכה בזימון, והוא מגיע לראשון. ואם השני זימן, הגבאי פטור מהנזק שעשה לראשון, מהטעם המבואר בפנים.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

למצוות.

העולה מזה: כל הגבאים עושים מלאכתם בחינם, ואנן סהדי שלא ירד להתחייב על שגגה כסף, לכן חייב הגבאי לפצות את הראשון בדברים אחרים שיש תחת סמכותו, והראשון צריך למחול לו מחילה גמורה.

דינים העולים:

א. אמר לגבאי ביום חול שקונה ברכת הזימון באלף וחמש מאות שקלים, והגבאי שכח ומכר באלף מאתיים שקלים בשבת, לפני שהראשון בא. יש להסתפק אם יש קניין למצוות, והיא שייכת לראשון, או אין קניין למצוות. ואת"ל שיש קניין למצוות, האם זה אפילו שלא במקום המכרז.

ב. נחלקו הראשונים אם יש קניין למצוות, וכתב המהרש"ל שאפילו לרא"ש ולמרדכי שסוברים שאין קניין למצוות, אם קונה בדמים יש קניין למצוות. אבל הש"ך כתב שאין דבריו מוכרחים, ולמעשה גדולי הדורות הכריעו שיש קניין למצוות.

ג. גבאי אינו יכול למכור ללא מכרז, אלא אם נתנו לו סמכות לזה. אבל יכול לומר לגבאי ביום חול, שהוא מסכים לקנות במחיר אלף וחמש מאות, ואי אפשר למכור לאחר בפחות מזה.

ד. כל הגבאים עושים מלאכתם בחינם, ואנן סהדי שלא ירד להתחייב על שגגה כסף, לכן חייב הגבאי לפצות את הראשון בדברים אחרים שיש תחת סמכותו, והראשון צריך למחול לו מחילה גמורה.

אין הבדל מתי קונה מהגבאי

ולאחר שביארנו זאת, נראה בסברה פשוטה, שאין הבדל בין אם קונה במכרז ובין אם קונה לפני כן, דהרי הגבאי לא הקנה לו ללא מכרז, דבלא מכרז בודאי גבאי לא יכול להקנות מצוות, אלא אם נתנו המתפללים לגבאי סמכות זאת, אבל באופן שבנידון דידן, הקונה רק אמר לגבאי שהוא מסכים לקנות במחיר אלף וחמש מאות, נמצא שעד אלף וחמש מאות נקנה לו, ואי אפשר למכור לאחר בפחות מזה. ולפי זה, כאשר הגבאי שכח ומכר לשני באלף מאתיים, זו מכירה בטעות, והיא שייכת לראשון, אלא אם כן השני יוסיף יותר מאלף וחמש מאות.

העולה מזה: גבאי אינו יכול למכור ללא מכרז, אלא אם נתנו לו סמכות לזה. אבל יכול לומר לגבאי ביום חול, שהוא מסכים לקנות במחיר אלף וחמש מאות, ואי אפשר למכור לאחר בפחות מזה.

האם חייב לפצות את הראשון

ועל השאלה השניה, באופן שהגבאי נתן לשני את הזימון, וכבר נתבאר, שבאמת זה היה שייך לראשון, האם חייב הגבאי לראשון תשלום. ודבר זה מבואר בראשונים, שאם אחד חטף מצוה צריך לשלם. ויש להאריך בזה. ולפי זה לכאורה יש מקום לברר האם הגבאי צריך לשלם לראשון כסף, אבל לעניות דעתי נראה בזה, דהנה כל הגבאים עושים מלאכתם בחינם, ואנן סהדי שלא ירד להתחייב על שגגה כסף, דהרי לא עשה זאת בכוונה, ושכחה הוא דבר המצוי, וכי תעלה על דעתך לחייב את הגבאי בגלל טעות אנוש, לכן חייב הגבאי לפצות את הראשון בדברים אחרים שיש תחת סמכותו, והראשון צריך למחול לו מחילה גמורה.

